

HKZ 412

DENİZ TİCARETİ – SİGORTA HUKUKU

PROF. DR. KEMAL ŞENOCAK

PROF. DR. HAKAN KARAN

DENİZ TİCARETİ HUKUKU DERSLERİ

7. HAFTA

GEMİ ÜZERİNDEKİ AYNİ HAKLAR

A) GENEL OLARAK

Gemiler üzerindeki ayni haklar, TTK'nın Deniz Ticareti başlıklı Beşinci Kitabının Birinci Kısmı, Dördüncü Bölümünde "Mülkiyet ve Diğer Aynî Haklar" başlıklı m. 996 ilâ 1060 arasında düzenlenmiştir.

Dördüncü Bölüm Birinci Ayrımında "Uygulanacak Hükümler"; İkinci Ayrımında "Mülkiyet"; Üçüncü Ayrımında "Gemi Rehni" ve Dördüncü Ayrımında "İntifa Hakkı" düzenlenmiştir.

TTK m. 996'ya göre kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, bu Bölüm hükümleri (Mülkiyet ve Diğer Ayni Haklar) yalnız Türk Gemi Siciline kayıtlı bulunan gemiler hakkında uygulanır.

Türk gemi sicilinden anlaşılması gereken şey; Millî Gemi Sicili, Yapı Hâlinde Gemilere Özgü Sicil ve TUGS'dir. Bu sicillere ilaveten Gemi Sicili Nizamnamesiyle birlikte Türk Gemi Sicili Sistemi ortaya çıkmaktadır.

B) GEMİ MÜLKİYETİ

1- Gemi Mülkiyetinin Kazanılması

a- Gemi Mülkiyetinin Kamu Hukuku Kurallarına Göre İktisabı

aa- Denizde Zapt ve Müsadere Kanunu (10/07/1940 tarihli ve 3894 sayılı)

Bu kanun hükümlerine göre savaş zamanlarında gemiler, kanunda gösterilen bazı sebeplerle zapt ve müsadere olunabilir. Geminin zapt edilmesi, ona el konulmasını ifade eder. Zapt, kamu gücünden kaynaklanan bir tasarruf ve müeyyide niteliğindedir. Bir geminin zapt edilmesi, onun emir ve komutasının yetkili kişiler tarafından ele alınmasıdır. Zapt ile geminin mülkiyeti sona ermez.

bb- TCK Hükümlerine Aykırılık

TCK m. 54 ve 55 hükümlerinde cezai müeyyide olarak müsadere hükmü yer almaktadır. Buna göre kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşya müsadereye tabidir.

cc- Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Hükümlerine Göre

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun müsadereye ilişkin 13. ve 14. maddesi hükümlerine göre kaçak eşya taşımada kullanılan gemi, bu maddelerde belirtilen koşulların gerçekleşmesi üzerine müsadere edilebilir.

dd- İstimval

ee- Cebri İcra

b- Gemi Mülkiyetinin Özel Hukuk Hükümlerine Göre İktisabı

aa- Hukuki Muamele İle Kazanma

(i) Gemi Siciline Kayıtlı Olmayan Gemilerde

Gemi siciline kayıtlı olmayan Türk gemileri üzerindeki mülkiyet ve sınırlı aynı haklara TMK'nun taşınır hükümleri uygulanır. [TTK m. 997(1)] Dolayısıyla TMK m. 763(1)'e uygun olarak sicile kayıtlı olmayan bir geminin tamamının veya bir payı üzerindeki mülkiyet hakkının nakli için zilyetliğin devri gerekmektedir.

(ii) Gemi Siciline Kayıtlı Gemilerde

TTK m. 1001(1)'e göre gemi siciline kayıtlı olan bir geminin devri için, malik ile iktisap edenin, mülkiyetin iktisap edene devri hususunda anlaşmaları ve geminin zilyetliğinin geçirilmesi şarttır.

Mülkiyetin devrine ilişkin anlaşmanın yazılı şekilde yapılması ve imzaların noterce onaylı olması gerekir. Bu anlaşma, gemi sicil müdürlüğünde de yapılabilir. [TTK m. 1001(2)]

(iii) Sicile Kayıtlı Gemi Payı ve İştirak Payı

Sicile kayıtlı gemi payının mülkiyeti, malik ile iktisap edenin bu hususta anlaşmaları ile devralana geçer. Anlaşmanın yazılı şekilde yapılması ve imzaların noterce onaylanması şarttır. Bu anlaşma gemi sicil müdürlüğünde de yapılabilir. [TTK m. 1007(1)] Donatma

iştiraki şeklinde işletilen sicile kayıtlı gemilerde iştirak payının devri, gemi payının devri ve sicile tescil ile olur. [TTK m. 1007(2)] Donatma iştirakinde paydaş donatanların her biri iştirak payını dilediği anda diğer paydaşların onayı olmaksızın tamamen veya kısmen başkasına devredebilirler.

bb- Aslen Kazanma

(i) Sahiplenme (İhraz)

Sahibi bulunmayan eşyaya malik olma amacıyla el koymaya sahiplenme (ihraz) denilir. Sicile kayıtlı olmayan bir gemi malik tarafından mülkiyet hakkından vazgeçme kastı ile terk edildiği takdirde sahipsiz olur. Bu şekilde sahipsiz hale gelen gemiyi, herkes ihraz yoluyla iktisap edebilir. Sahipsiz gemiyi malik olma iradesiyle zilyetliğine geçiren kimse, geminin maliki olur. (TMK m. 767)

Sicile kayıtlı bir geminin maliki, gemi üzerindeki mülkiyet hakkından vazgeçtiğini sicil müdürlüğüne bildirerek ve bunu gemi siciline tescil ettirerek geminin mülkiyetini terk edebilir. [TTK m. 1004] Devlet, kendisini gemi siciline malik olarak tescil ettirmek suretiyle mülkiyeti iktisap eder. [TTK m. 998(2)]

(ii) Olağan Zamanaşımı İle Kazanma

TTK m. 999(1)'e göre sicile kayıtlı bir geminin maliki olmadığı halde, gemi siciline malik olarak tescil edilmiş bulunan bir kişi, tescilin en az beş yıl sürmesi ve bu süre içinde gemiyi davasız ve aralıksız bir şekilde asli zilyet sıfatıyla elinde bulundurması şartıyla, geminin mülkiyetini iktisap eder. Bu süre malik olmayan kişinin sicile malik olarak tescil edildiği tarihten itibaren başlar. Sürenin hesabı, kesilmesi ve durması, TBK'nun alacak zamanaşımına ilişkin hükümlerine tabidir. Gemi siciline kaydın doğru olmadığı yolunda bir itirazın tescil edilmesi halinde itiraz kayıtlı olduğu sürece zamanaşımı işlemez.

(iii) Olağanüstü Zamanaşımı İle Kazanma

TTK m. 1000, olağanüstü zamanaşımı yoluyla gemi mülkiyetinin kazanılmasında sicile kaydedilmesi gerektiği hâlde kaydedilmeyen gemiler ve sicile kayıtlı gemiler açısından ikili bir ayırım yapmaktadır.

- Sicile kaydı gerekirken kaydedilmemiş olan bir gemiyi en az 10 yıl süreyle davasız ve aralıksız olarak asli zilyet sıfatıyla elinde bulunduran bir kişi, geminin sicile kendi malı olarak tescil edilmesini isteyebilir. [TTK m. 1000(1)]
- En az 10 yıl önce ölmüş veya gaipliğine karar verilmiş bir kişinin adına kayıtlı bulunan ve hakkında on yıldan beri malikin onayına tabi bir husus kaydedilmemiş olan bir gemiyi en az 10 yıl süreyle davasız ve aralıksız olarak asli zilyet sıfatıyla elinde bulunduran kişi, o geminin maliki olarak tescil edilmesini isteyebilir. Zilyetlik süresinin hesabı, kesilmesi ve durması, TBK alacak zamanaşımına ilişkin hükümlerine tabidir. [TTK m. 1000(2)]
- Tescil, ancak mahkeme kararıyla olur. Tescil davası, geminin kayıtlı olduğu veya kaydedilmesi gereken sicil müdürlüğüne karşı açılır. Mahkeme ilgilileri, en fazla üç aylık bir süre belirleyerek itirazlarını bildirmeye tirajı ellibinin üstünde olan ve yurt düzeyinde dağıtımı yapılan bir gazetede yapılacak ilanla çağırır. İtiraz edilmez veya itiraz reddolunursa tescile karar verilir. [TTK m. 1000(3)]
- Tescile karar verilmeden önce üçüncü bir kişi malik sıfatıyla tescil edilir veya üçüncü kişinin mülkiyeti dolayısıyla sicile gemi sicilinin doğru olmadığı yolunda bir itiraz şerhi verilmiş olursa, tescil kararı üçüncü kişi hakkında hüküm ifade etmez. [TTK m. 1000(4)]
- Mahkemece verilen tescil kararına dayanarak kendisini sicile kaydettirdiği anda asli zilyet, geminin mülkiyetini iktisap eder. [TTK m. 1000(5)]
- İyi niyet şart değildir.

2- Gemi Mülkiyetinin Kaybedilmesi

a- Geminin Zıyayı

Sicile kayıtlı bir geminin kurtarılamayacak şekilde batması, yararlanılabilir enkaz bırakmaksızın harap olması, patlaması ve tahrip olması gibi sebeplerden zayı olmasıyla gemi üzerindeki mülkiyet hakkı sona erer. Şu kadar ki, malikin; yararlanılabilir enkaz üzerindeki taşınır mülkiyeti ile her türlü enkazın kaldırılmasına, çevrenin korunmasına ve benzer hususlara ilişkin yükümlülük ve borçları devam eder. (TTK m. 1003)

b- Terk

Sicile kayıtlı bir geminin maliki, gemi üzerindeki mülkiyet hakkından vazgeçtiğini sicil müdürlüğüne bildirir ve bunu gemi siciline tescil ettirirse geminin mülkiyeti terk edebilir. (TTK m. 1004)

c- Zamanaşımı

Olağan zamanaşımında, asli zilyet, zamanaşımı şartlarının gerçekleşmesiyle birlikte mülkiyeti kazanır; aynı anda önceki malikin mülkiyet hakkı sona erer. [TTK m. 1005(1)]

Olağanüstü zamanaşımında, mahkemenin tescile karar vermesiyle önceki malikin mülkiyet hakkı sona erer. Oysa, asli zilyedin mülkiyet hakkı, bu tescil kararından sonra sicile yapılacak tescille kazanılır.

d- Sicile Kayıtlı Gemi Payı ile İştirak Payı Üzerindeki Mülkiyetin Sona Ermesi

Sicile kayıtlı gemiler hakkındaki mülkiyetin zıyaı hükümlerine tabidir. İştirak payının bırakılması durumunda mülkiyet hakkı, bırakma bildiriminin gönderildiği anda iştirak payları oranında öteki paydaşlara geçer. [TTK m. 1008(2)]